

De schaker Napoleon

– door Dirk Goes –

De Franse keizer Napoleon Bonaparte had als briljant strateeg een nogal ondernemende schaakstijl. Net als op het slagveld (tijdens zijn veldtochten verloor hij in totaal een slordige 1,7 miljoen man!) keek hij niet op een houtje meer of minder. Op het schaakbord was hij overigens een stuk minder succesvol dan in het dagelijks leven want zijn passie voor het spel was aanzienlijk groter dan zijn schaakkracht. Met wit speelde hij bij voorkeur 1. e4 e5; 2. Df3?!, wat ook toen al een niet al te beste reputatie genoot. Van Napoleon zijn drie partijen bekend gebleven, die waarschijnlijk alle drie apocrief zijn.

Op 20 maart 1804 speelde hij in kasteel Malmaison, zijn nabij Parijs gelegen residentie, tegen hofdame Claire de Rémusat, die zich tamelijk gewillig door haar baas liet afslachten.

Napoleon Bonaparte

Madame de Remusat

---

1. Pc3 e5; 2. Pf3 d6; 3. e4 f5; 4. h3 fxe4;
5. Pxe4 Pc6; 6. Pfg5 d5; 7. Dh5+ g6; 8. Df3

Nu wint 8. .... Lf5 eenvoudig, en 8. .... De7 ook nog wel. Echter:

8. .... Ph6; 9. Pf6+ Ke7; 10. Pxd5+ Kd6; 11. Pe4+ Kxd5; 12. Lc4+! Kxc4; 13. Db3+ Kd4; 14. Dd3 mat.

Overigens beweren boze tongen dat Napoleon en Madame de Remusat ook nog wel wat minder onschuldige spelletjes speelden dan schaken, maar ook die geruchten zijn apocrief ....

In mei 1809 had Napoleon slechts vier dagen nodig om voor de tweede keer (eerder deed hij dat in 1805) de stad Wenen in te nemen. Gevoel voor stijl kan hem niet worden ontzegd want hij nam zijn intrek in het bijzonder fraaie Kasteel Schönbrunn. Tussen de gevechtshandelingen door had Napoleon nog wel wat tijd over om tegen 'de Turk' te spelen. Deze 'Turk' was een zogenaamde schaakautomaat, bestaande uit een in hermelijnen mantel en tulband geklede pop die zelfstandig kon bewegen. Het apparaat was rond 1770 ontwikkeld door de Hongaarse uitvinder Wolfgang von Kempelen. Een schaakcomputer *avant la lettre*? Welnee, het ding was nep! In werkelijkheid zat er een sterke schaker in verborgen die via een ingenieus systeem van spiegeltjes en magneten kon zien wat er op het bord gebeurde.

Van de drie partijen die Napoleon tegen de Turk speelde is deze bewaard gebleven:

-
-
- Napoleon Bonaparte
■ De Turk
-
-

1. e4 e5; 2. Df3 Pc6; 3. Lc4 Pf6; 4. Pe2 Lc5; 5. a3 d6; 6. O-O Lg4; 7. Dd3 Ph5; 8. h3 Lxe2; 9. Dxe2 Pf4; 10. De1 Pd4; 11. Lb3

11. .... Pxf3+!; (Merde!) 12. Kh2 Dh4; 13. g3 Pf3+; 14. Kg2 Pxe1+; 15. Txe1 Dg4; 16. d3 Lxf2; 17. Th1 Dxf3+; 18. Kf1 Ld4; 19. Ke2 Dg2+; 20. Kd1 Dxh1+; 21. Kd2 Dg2+; 22. Ke1 Pg1; 23. Pc3 Lxc3+; 24. bxc3 De2 mat.

Naar alle waarschijnlijkheid zat de Duitse schaker Johann Allgaier in de constructie toen Napoleon tegen de Turk speelde. Zijn naam leeft voort in woeste offervarianten van het koningsgambiet en het Weens.

De Turk had in Wenen zijn vaste woonplaats, wat hem er niet van weerhield om af en toe met zijn eigenaar Johann Maelzel op toernee te gaan, waarbij in 1818 ook Amsterdam en Utrecht werden aangedaan. Nadat Maelzel in 1838 overleed belandde de Turk in het Chinese Museum te Philadelphia, waar het op 5 juli 1854 door brand werd verwoest.

Enkele jaren geleden werd De Turk gereconstrueerd. Zo moet-ie er hebben uitgezien.

In juni 1812 kwam Napoleon op het onzalige idee om met een enorm leger van bijna 500.000 man ten strijde te trekken tegen de Russische tsaar Alexander I. Het zou op een catastrofe uitdraaien. Aanvankelijk ging het nog wel voorspoedig: medio augustus werden de Russen bij Smolensk verslagen en ook de bloedige slag bij Borodino eindigde in een Franse overwinning. Napoleon trok op naar Moskou, maar toen hij daar op 14 september 1812 aankwam trof hij een lege en brandende stad aan: de Russen hadden zich met medeneming van hun voorraden teruggetrokken en de tactiek van de verschroeide aarde toegepast. De tsaar weigerde zich over te geven en van vredesbesprekingen kwam niets terecht. Na het invallen van de zelfs voor Russische begrippen strenge winter zat er voor Napoleon niets anders op dan onverrichterzake huiswaarts te keren, waarbij het Franse leger voortdurend werd bestookt door Russische charges. Tijdens de slag bij Krasny had maarschalk Koetoesov het Franse leger de genadeslag kunnen toebrengen maar hij treuzelde te lang en de Fransen zagen kans de Berezina over te trekken, zij het met enorme verliezen. Nederlandse pontonniers zagen kans om, staande in het ijsskoude water, een noodbrug over de Berezina aan te leggen en redden daarmee nog vele levens. Toen de armzalige restanten van het leger in december 1812 Parijs bereikten waren er van het eens zo trotse leger nog slechts 34.000 manschappen over ....

De smadelijke terugtocht uit Moskou inspireerde Alexander Petrov (dezelfde die later de Russische opening 1. e4 e5; 2. Pf3 Pf6 op de kaart zou zetten) tot het componeren van het volgende bijzondere probleem:

De zwarte koning is Napoleon. Zojuist heeft hij op b1 Moskou ingenomen. Tsaar Alexander is gevlucht naar h2, de witte dame op h1 is maarschalk Koetoesov en de diagonaal h1-a8 stelt de Berezina voor. De witte paarden (de kozakken) jagen Napoleon naar h8 (Parijs).

1. Pd2+ Ka2; 2. Pc3+ Ka3; 3. Pdb1+ Kb4; 4. Pa2+ Kb5; 5. Pa3+ Ka6

Conform de geschiedenis kan maarschalk Koetoesov nu met 6. Da8 mat hoogstpersoonlijk de trekker overhalen, maar hij geeft Napoleon de kans de Berezina over te steken.

6. Pb4+ Ka7; 7. Pb5+ Kb8; 8. Pa6+ Kc8; 9. Pa7+ Kd7; 10. Pb8+ Ke7; 11. Pc8+ Kf8; 12. Pd7+ Kg8; 13. Pe7+ Kh8

Napoleon is teruggekeerd in Parijs. Aan tsaar Alexander de eer om middels een stapje opzij het vonnis te voltrekken.

14. Kg2 mat.

In Rusland is deze studie verplichte leerstof voor iedere scholier!

Op 18 juni 1815 verloor Napoleon de Slag bij Waterloo. Zijn rol was uitgespeeld. Vluchtpogingen naar de Verenigde Staten van Amerika faalden omdat de Engelsen alle Franse havens hermetisch hadden afgegrensd. Uiteindelijk gaf hij zich in het havenstadje Rochefort over aan de Engelsen, waarbij hij letterlijk zou hebben gezegd "Laat ik mij onderwerpen aan de edelmoedigste van mijn vijanden". Maar dan in het Frans natuurlijk ....

Alexander Petrov.

Napoleon werd verbannen naar het ver van Europa gelegen eiland Sint Helena. De laatste zes jaar van zijn leven bracht hij samen met een kleine 30 getrouwen in huisarrest door in Longwood House (nu een museum), gelegen op zes kilometer afstand van de hoofdstad Jamestown. In de jaren die volgden hield Napoleon zich voornamelijk bezig met het dicteren van zijn memoires aan zijn privésecretaris, Emmanuel de las Casas, en het ruzie maken met de Britse consul Sir Hudson Lowe, die het tot grote irritatie van Napoleon categorisch vertikte hem met 'your majesty' aan te spreken.

Napoleon verveelde zich te pletter op het bepaald niet mondaine Sint Helena, en het schaakspel was een van de weinige vormen van vertier. Ergens in 1818 (wanneer precies is niet bekend) speelde hij tegen zijn trouwe generaal Henri-Gratien Bertrand de volgende partij.

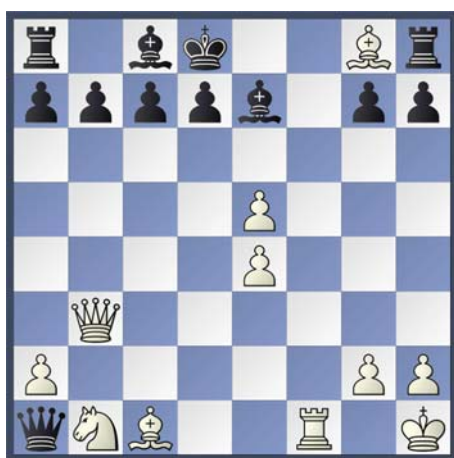
Napoleon Bonaparte
 Generaal Bertrand

---

1. e4 e5; 2. Pf3 Pc6; 3. d4 Pxd4; 4. Pxd4 exd4; 5. Lc4 Lc5; 6. c3 De7; 7. O-O De5; 8. f4 dxc3+; 9. Kh1 cxb2; 10. Lxf7+ Kd8; 11. fxe5 bxa1D; 12. Lxg8 Le7; 13. Db3

Nu zou er na 13. .... Dxe5 niet veel aan de hand zijn. Maar nee ....

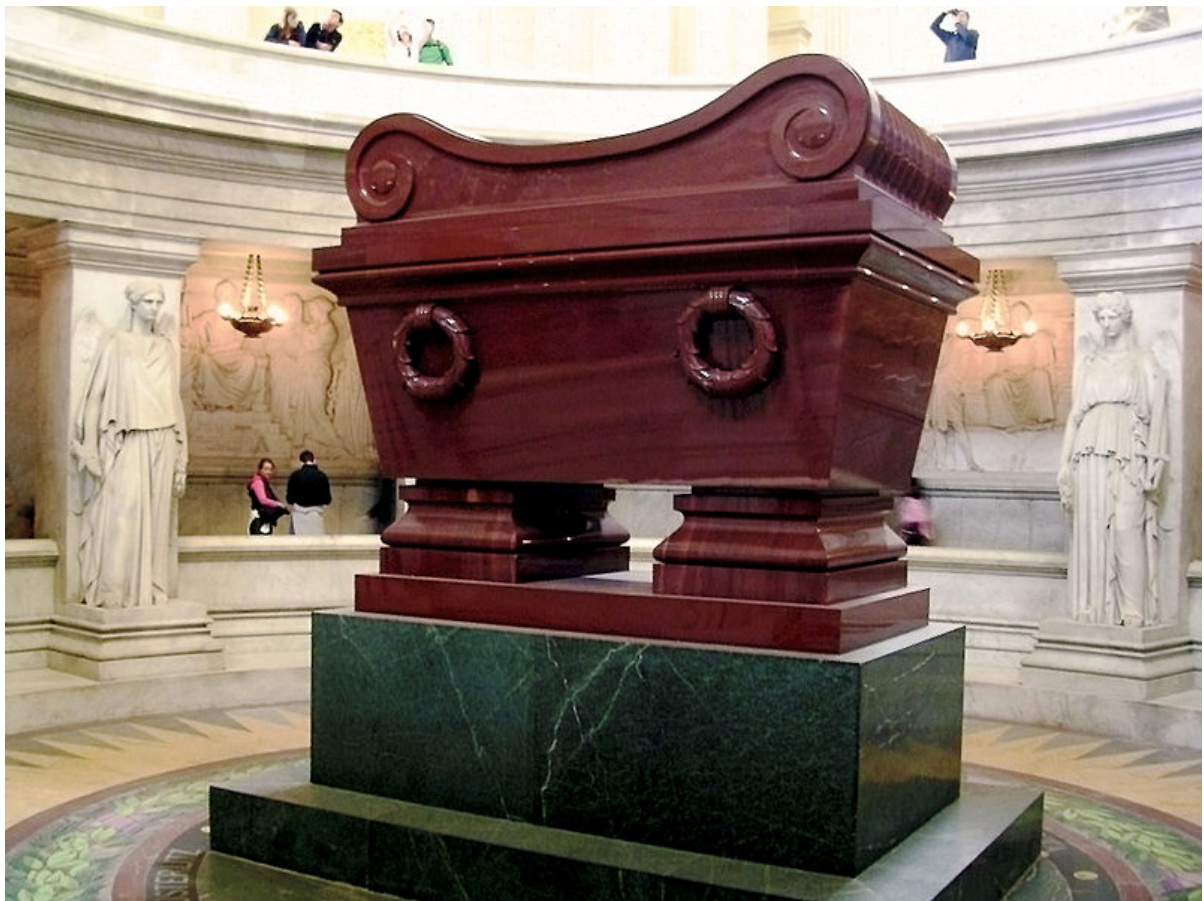
13. .... a5; 14. Tf8+! Lxf8; 15. Lg5+ Le7; 16. Lxe7+ Kxe7; 17. Df7+ Kd8; 18. Df8 mat.

Napoleon stierf op 5 mei 1821. De officiële doodsoorzaak was maagkanker, maar een grote dosis arsenicum die bij de autopsie in zijn haar werd aangetroffen voedt geruchten dat hij is vergiftigd. Napoleon werd aanvankelijk op Sint Helena ter aarde besteld maar in 1840 werd zijn lichaam opgegraven en overgebracht naar Parijs, waar het op 15 december 1840 onder grote belangstelling van de Parijze bevolking werd bijgezet in de Dôme des Invalides.

15 december 1840: Napoleon komt thuis in La Patrie.

In de Dom des Invalides vond Napoleon zijn laatste rustplaats.